

Ljubljana, 17. 08. 2016

Katedra za razvojno psihologijo
Oddelek za psihologijo
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

Upravno sodišče Republike Slovenije
Fajfarjeva ulica 33
1000 Ljubljana

Zadeva: Strokovno mnenje o razvoju otrok v istospolnih družinah

sta junija 2016 Katedro za razvojno psihologijo
Filozofske fakultete UL zaprosila za strokovno mnenje o razvoju otrok v istospolnih
družinah, ki ga v nadaljevanju tudi podajamo.

Sestava družine, npr. število družinskih članov, njihov spol in spolna usmerjenost, nima pomembnega vpliva na razvoj malčkov/otrok/mladostnikov. Enako učinkovito kot tradicionalne družine lahko ustrezne pogoje za zdrav razvoj otrok zagotavljajo tudi strukturno drugačne družine, npr. enostarševske družine, dopolnjene družine, razširjene družine, družine z istospolno usmerjenima staršema (Golombok, 2015). Za razvoj malčkov/otrok/mladostnikov so pomembni procesi v družini, kot so kakovost navezanosti med otroki in starši (varnost, toplina, odzivnost) vzgojni slog, kakovost odnosov in zadovoljstvo z njimi, kakovost komunikacije med člani družine, psihosocialno blagostanje staršev in podpora širše socialne mreže (npr. James in Murphy, 1998; Goldberg, 2010; Golombok, 2000).

Oddelek za psihologijo

Katedra za razvojno psihologijo
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
Tel.: 01 241 11 52
Fax: 01 425 93 01
E-mail: ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

Izsledki empiričnih psiholoških raziskav, ki so bile v zadnjih štiridesetih letih izvedene v ZDA, Avstraliji, Veliki, Britaniji, Nemčiji, na Nizozemskem in v drugih evropskih državah, dosledno kažejo, da se družine z istospolno usmerjenima staršema in družine s staršema različnega spola ter otroci/mladostniki, ki v njih odraščajo, ne razlikujejo v preučevanih psiholoških značilnostih, socialni prilagojenosti in duševnem zdravju.

Starši iz enih in drugih družin se med seboj pomembno ne razlikujejo v čustvenih značilnostih (anksioznost, depresivnost, samopodoba), starševskih spretnostih in prepričanjih; oboji imajo običajen pozitiven odnos s svojimi otroki. Kakovostna navezanost med malčkom/otrokom in vsaj eno odraslo osebo, ki se kaže v varnem in odzivnem odnosu ter podpori pri osamosvajanju malčka ter navezovanju na druge pomembne osebe in vstopanju v vrstniške odnose, ni pogojena s spolom starša in njegovo spolno orientacijo (Biblarz in Stacey, 2010; Goldberg, 2010; Green, 2012).

V psiholoških raziskavah so bila najbolj pogosto preučevana določena področja razvoja malčkov/otrok, mladostnikov (spona identiteta, razvoj osebnosti, socialne spretnosti in odnosi, šolska in akademska uspešnost), za katere so raziskovalci in raziskovalke predvideli, da bi se morda lahko pokazale razlike v njihovem razvoju glede na to, ali so odraščali v enostarševski, dvostarševski ali istospolni družini. Kot kažejo izsledki do sedaj opravljenih razvojnopsiholoških raziskav (nekatero bomo v nadaljevanju kratko povzeli) in metaanaliz (npr. Biblarz in Stacey, 2010; Cowl, Ahn in Baker, 2008) se otroci/mladostniki v istospolnih družinah v razvoju ne razlikujejo pomembno od otrok/mladostnikov, ki odraščajo v heterospolnih družinah. Izsledki raziskav ne podpirajo prepričanja, da otroci/mladostniki za skladen in normativen razvoj potrebujejo starša obeh spolov.

V raziskavah s področja razvoja spolne identitete, spolne vloge in spolne orientacije (kot psihološko metodo za ocenjevanje so uporabili predvsem risbo otrok in

Oddelek za psihologijo

Katedra za razvojno psihologijo
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
Tel.: 01 241 11 52
Fax: 01 425 93 01
E-mail: ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

projekcijske tehnike) raziskovalci in raziskovalke (npr. Green, 1978; Paterrson, 2000) niso potrdile pomembnih razlik med otroki, ki so odraščali v istospolnih družinah v primerjavi z otroki v drugih oblikah družin. Otroci iz istospolnih družin razvijejo tudi manj spolnih stereotipov kot njihovi vrstniki v heterospolnih družinah in so manj nestrpni do posameznikov nasprotnega spola (npr. Fulcher, Sutfin in Paterrson, 2008). Huggins (1989) pa je v svoji raziskavi ugotovil, da mladostniki, ki so živeli z materami lezbikami, niso pomembno pogosteje poročali o težavah v razvoju spolne identitete oziroma niso bili pogosteje istospolno usmerjeni kot vrstniki v različno spolnih družinah.

Tudi na drugih področjih osebnostnega razvoja otrok/mladostnikov, npr. pri vzpostavljanju lokusa kontrole, moralnem presojanju, razvoju samopodobe in samovrednotenja, prilagajanju na šolo raziskovalci in raziskovalke (npr. Tasker in Golombok, 1997) niso potrdili pomembnih razlik med otroki in mladostniki, ki so živeli v istospolnih družinah v primerjavi z vrstniki v družinah s staršema različnega spola. Nekateri otroci iz istospolnih družin izražajo več zaskrbljenosti o tem, da bi bili stigmatizirani zaradi spolne orientacije svojih staršev, vendar to ni bil razlog, da bi imeli otroci več težav pri vzpostavljanju vrstniških odnosov. Prav tako niso potrdili pomembnih razlik v šolski uspešnosti; nekateri izsledki kažejo, da so otroci iz družin s staršema enakega spola bolj uspešni v šoli kot njihovi vrstniki v družinah s staršema različnega spola (npr. Wainright, Russell in Pattersen, 2004).

Izsledki raziskav s področja socialnega razvoja otrok/mladostnikov (npr. Patterson, 1992; 2006) prav tako ne potrjujejo pomembnih razlik v razvoju socialnih spretnosti (npr. ponotranjanja in pozunanjanja vedenjskih problemov; priljubljenosti med vrstniki, socialni prilagojenosti; žrtve nasilja; zlorabe alkohola in drog), ko so primerjali otroke/mladostnike iz istospolnih in različno spolnih družin.

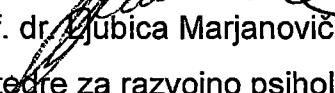

Oddelek za psihologijo

Katedra za razvojno psihologijo
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
Tel.: 01 241 11 52
Fax: 01 425 93 01
E-mail: ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

Na osnovi izsledkov navedenih in še več drugih raziskav lahko zaključimo, da spolna usmerjenost staršev nima pomembnega učinka na razvoj malčkov/otrok/mladostnikov. Gre za druge morebitne pomembne psihološke dejavnike tveganja za razvoj otrok v družinah, med katerimi velja posebej izpostaviti kakovost starševstva, ki je lahko visoka ali nizka ne glede na obliko družine (Golombok, 2015).

Morda velja izpostaviti še nekatere najbolj pogoste kritične presoje raziskav, na izsledke katerih se sklicujemo. Avtorji in avtorice le teh sami opozarjajo, da gre v empiričnih raziskavah za relativno majhne vzorce udeležencev, da so vzorci »zamaknjeni« v smer srednjega razreda in visoko izobraženih udeležencev; da bi si želeli več vzdolžnih študij, v katerih bi lahko desetletja spremljali iste otroke (generacijske študije) – vse to pa velja tudi sicer za razvojnopsihološke raziskave, tudi če so vzorci udeležencev lažje dosegljivi. Hkrati pa so izsledki znanstvenih raziskav, na katere se med drugimi sklicujemo, objavljeni v nekaterih uglednih razvojnopsiholoških revijah in v znanstvenih monografijah uglednih mednarodnih založb.

Red. prof. dr. Ljubica Marjanovič Umek,
vodja Katedre za razvojno psihologijo

UNIVERZA V LJUBLJANI
filozofska fakulteta
ODDELEK ZA PSIHOLOGIJO
Ljubljana, Aškerčeva 2, p.p. 580

Oddelek za psihologijo

Katedra za razvojno psihologijo
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
Tel.: 01 241 11 52
Fax: 01 425 93 01
E-mail: ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

Uporabljena literatura

- Biblarz, T. J. in Stacey, J. (2010). How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72, 3 – 22.
- Crowl, A., Ahn, S. in Baker, J. (2008). A meta-analysis of developmental outcomes for children of same.sex and heterosexual parents. *Journal of GLBT Family Studies*, 4, 3, 385 – 407.
- James, S. E. in Murphy, B. C. (1998). Gay and lesbian relationships in a changing social context. V: C. J. Patterson in A. R. D'Augelli (ur.) *Lesbian, gay and bisexual identities in families: Psychological perspectives*. New York: Oxford University Press.
- Fulcher, M., Sutfin, E. L. in Patterson, C. J. (2008). Individual differences in gender development: Associations with parental sexual orientation, attitudes, and division of labor. *Sex Development*, 58, 330 – 341.
- Goldberg, A. E. (2010). *Lesbian and gay parents and their children. Research on the family cycle*. Washington: American Psychological Association.
- Golombok, S. (2000). *Parenting. What really counts?* London: Routledge.
- Golombok, S. (2015). *Modern families*. University of Cambridge.
- Green, R. (1978). Sexual identity of 37 children raised by homosexual or transsexual parents. *American Journal of Psychiatry*, 135, 692-697.
- Green, R. J. (2012). Gay and lesbian family life. V: F. Walsh (ur.), *Normal family processes: Growing, diversity and complexity* (str. 172 – 195). New York: The Guilford Press.
- Huggins, S. L. (1989). A comparative study of self-esteem of adolescent children of divorced lesbian mothers and divorced heterosexual mothers. V: F. W. Bozett (ur.), *Homosexuality and the family* (str. 123 -135). New York: Harrington Park Press.
- Patterson, C. J. (1992). Children of lesbian and gay parents. *Child Development*, 63, 1025 -1042.
- Patterson, C. J. (2000). Family relationships of lesbian and gay men. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1052 -1069.
- Patterson, C. J. (2006). Children of lesbian and gay parents. *Current Directions in Psychological Science*, 15, 241 -244.
- Taskar, F. in Golombok, S. (1997). *Growing up in a lesbian family: Effects on child development*. New York: Guilford.
- Wainright, J. L. , Russell, S. T. in Patterson, C. J. (2004). Psychosocial adjustment, school outcomes, and romantic relationship of adolescent with same-sex parents. *Child Development*, 75, 6, 1886 – 1998.

Oddelek za psihologijo

Katedra za razvojno psihologijo
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
Tel.: 01 241 11 52
Fax: 01 425 93 01
E-mail: ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

Upravno sodišče RS

Fajfarjeva ulica 33

1000 Ljubljana

Kraj in datum: Ljubljana, 13. 4. 2016

Zadeva: Strokovno mnenje s področja posvojitvev

Aprila 2016 sta Fakulteto za socialno delo UL zaprosila za mnenje v zvezi s strokovno utemeljenostjo skupnih posvojitvev dveh staršev istega spola. Fakulteta za socialno delo sicer ne more presojati primernost posvojiteljev v konkretnih primerih, lahko pa podamo splošno strokovno utemeljeno mnenje, ki je predstavljeno v nadaljevanju.

Posvojitvev je pravna ureditev, ki temelji na posebnem varstvu in skrbi za otroke, v RS Sloveniji pa so za odločanje o posvojitvi pristojni centri za socialno delo, kot nosilci javnih pooblastil. Temelječ na znanju in vrednotah socialnega dela v socialnodelovni praksi pri posvojitvi delujemo v smeri največjih koristi otrok in njihove pravice do zase najprimernejših staršev. V korist otrok je, da se kot potencialni posvojitelji presojajo vse osebe, ki želijo posvojiti, da bi tako med vsemi lahko izbrali za otroka najprimernejše starše. Spolna usmerjenost iz znanstvenih, strokovnih in etičnih vidikov ne sme pomeniti omejitve pri tej presoji.

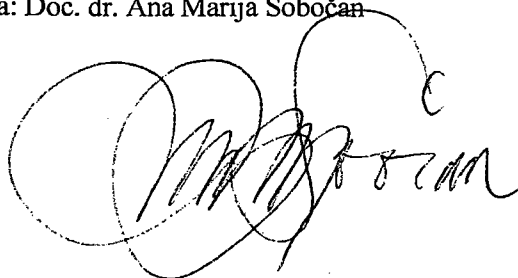
Sodobno psihološko in sociološko znanje o družini na podlagi raziskav v preteklih desetletjih namreč kaže, da so za otroke relevantni procesi v družini (npr. kakovost starševstva in navezanost), ki pomembno vplivajo na otrokov razvoj, ne pa struktura družine (npr. koliko staršev ima otrok, kakšnega spola so, kakšna je njihova spolna usmerjenost; Golombok 2010). Številne študije so pokazale, da ni razlik med otroki, ki odrastejo v istospolnih družinah, in tistimi, ki odrastejo v različnospolnih, ne v otroštvu ne v mladosti in ne v odrasli dobi. Nobenih empiričnih dokazov ni, da bi bile istospolno usmerjene osebe slabši starši kot heteroseksualna populacija (cf. Victor, Fish 1995, Patterson, Chan 1996, Brewaeys et al. 1997, Parks 1998, Tasker 1999, Patterson 2000, Stacey, Biblarz 2001, Perrin 2002, Anderssen et al. 2002). Raziskave so pokazale, da so otroci iz istospolnih družin dobro prilagojeni v svojem osebnem in socialnem razvoju (Patterson 1994, Tasker, Golombok 1997, Chan et al. 1998, Wainright et al. 2004), da ne doživljajo kriz ali stisk v duševnem zdravju nič pogosteje kot osebe, ki so odrasle v različnospolnih družinah (Golombok et al. 1997, Tasker, Golombok 1997), da ne doživljajo več vrstniškega nasilja kot drugi otroci (Vanfraussen et al. 2002, Tasker, Golombok 1997), da njihova spolna usmerjenost ni pogosteje

homoseksualna kot pri populaciji, ki je odrasla v družinah različnospolnih partnerjev, in da so njihove spolne vloge jasno definirane (Green et al. 1986, Gottman 1990, Tasker, Golombok 1997, Golombok 2000, Wainright et al. 2004). Raziskava (Farr et al. 2010), ki je primerjala istospolne in različnospolne družine, v katerih so bili otroci posvojeni, je pokazala, da so ne glede na spolno usmerjenost staršev otroci najboljše odraščali v družinah, v katerih so starši npr. uporabljali učinkovite vzgojne tehnike in bili zadovoljni v svojem partnerskem odnosu.

Izjemno obsežno število raziskav in poročil dokazuje, da ni razlik med starševanjem oseb, ki so istospolno usmerjene in tistih, ki so raznospolno usmerjene; te sklepe so sprejele in potrdile organizacije, kot so: Ameriško psihološko združenje (American Psychological Association), Ameriško psihiatrično združenje (American Psychiatry Association), Ameriško pediatrično združenje (American Pediatric Association), Ameriška akademija pediatrije (American Academy of Pediatrics), Ameriška liga za blaginjo otrok (The Child Welfare League of America) in Državna zveza socialnih delavcev in delavk (National Association of Social Workers) (Howard, Freundlich, 2008, Mallon, 2006, Brodzinsky, Pertman 2012). Tudi IFSW (International Federation of Social Workers: Mednarodno združenje socialnih delavk in delavcev) je v resoluciji, sprejeti v Melbournu, Avstralija (2014) podprlo pravno priznanje intimnih razmerij, ki jih ustvarjajo lezbijke, geji, biseksualne in transeksualne osebe in predlagalo, da morajo te osebe uživati enake pravice na področju partnerske zveze, rojevanja in vzgajanja otrok kot heteroseksualne osebe, ter da se morajo zakonodaje, v katerih LGBT osebe ne morejo biti rejniki ali posvojitelji otrokom, spremeniti, da bi tako otroci lahko uživali enake pravice kot njihovi vrstniki, ki jih želijo posvojiti ali vzeti v rejništvo heteroseksualni starši.

Posledično iz vidika socialnega dela sodelovanje z istospolno usmerjeni partnerji kot rejniškimi ali posvojiteljskimi starši ni novost, namestitve otrok k istospolnim partnerjem pa rastejo že od osemdesetih let 20. stoletja (Brown and Cocker, 2008; Hicks, 2005, 2007; Logan and Sellick, 2007, 2011; Ricketts and Achtenberg, 1989; Ross, Epstein, Anderson, Eady, 2009 v Cosis Brown, Sebba, Lukke 2015), še posebej v okviru rejništva (ZDA, Velika Britanija, Nemčija), z ureditvijo zakonodaj pa v zadnjih dveh desetletjih tudi na področju posvojitvev. Strokovno znanje na tem področju socialnega dela že razvijamo tudi v Sloveniji (Zaviršek, Sobočan 2012, Sobočan 2011, Sobočan 2012). Poglavitni dejavnik zadrege pri sodelovanju z istospolnimi starši, kot kažejo raziskave, je predvsem pomanjkanje zanesljivih in realnih informacij o življenju v istospolnih partnerskih skupnostih in to, da spolna identiteta osebe kar na lepem postane odločilni dejavnik – edini vidik njene osebnosti (Hicks in McDermott, 1999). Ker je slednje strokovno neustrezno, je v ospredju razprav na področju posvojitvev in istospolnih partnerjev v zadnjih letih, kot ugotavljajo v Rees Centru za študije na področju posvojitvev in izobraževanja Univerze v Oxfordu (Cosis Brown, Sebba, Luke 2015), predvsem vprašanje, kako zagotavljati dobro strokovno delo ter sodelovanje, podporo in znanje za vse vrste družin, ne glede na spolno usmerjenost staršev in s ciljem najboljših koristih za otroke. Spolna usmerjenost namreč iz znanstvenih, strokovnih in etičnih vidikov ne sme pomeniti omejitve pri tej presoji, kateri odrasli osebi sta za posameznega otroka najprimernejša posvojitelja.

Mnenje pripravila: Doc. dr. Ana Marija Sobočan

Navedeni viri

Anderssen, N., Amlie, C., Ytteroy, E. A. (2002), Outcomes for children with lesbian or gay parents. A review of studies from 1978 to 2000. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 5: 335–351.

Brewaeys, A., Hall, E. V. van (1997), Lesbian motherhood: The impact on child development and family functioning. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*, 18, 1: 1–16.

Brodzinsky, D. M., Pertman, D. (2012) *Adoption by Lesbians and Gay Men. A New Dimension in Family Diversity*. New York: Oxford University Press.

Chan, R. W., Raboy, B., Patterson, C. J. (1998), Psychosocial adjustment among children conceived via donor insemination by lesbian and heterosexual mothers. *Child development*, 69, 2: 443–457.

Cosis Brown, H., Sebba, J., Luke, N. (2015), *The recruitment, assessment, support and supervision of lesbian, gay, bisexual and transgender foster carers. An international literature review*. University of Oxford: Rees Centre for Research in Fostering and Education.

Farr, R. H., Forssell, S. L., Patterson, C. J. (2010), Parenting and child development in adoptive families: Does parental sexual orientation matter? *Applied Developmental Science*. 14, 3: 164–178.

Golombok, S. (2000), *Parenting: What really counts?* London, New York: Routledge.

Golombok, S., Tasker, F., Murray, C. (1997), Children raised in fatherless families from infancy: Family relationships and the socio emotional development of children of lesbian and single heterosexual mothers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 7: 783–791.

Gottman, J. (1990), *Children of gay and lesbian parents*. V: Bozett, F., Sussman, M. (ur.), *Homosexuality and Family Relations*. New York: Harrington Park (177–196).

Green, R., Mandel, J., Hotvold, M., Gray, J., Smith, L. (1986), Lesbian mothers and their children: A comparison with solo parent heterosexual mothers and their children. *Sexual Behaviours*, 15, 2: 167–184.

Hicks, S., McDermott, J. (ur.) (1999), *Lesbian and gay fostering and adoption: Extraordinary yet ordinary*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Howard, J., Freundlich, M. (2008), *Expanding resources for waiting children II: Eliminating legal and practice barriers to gay and lesbian adoption from foster care*. New York: Evan B. Donaldson Adoption Institute.

Mallon, G. (2006), *Lesbian and gay foster and adoptive parents: Recruiting, assessing and supporting an untapped resources for children and youth*. Washington, D.C.; Child Welfare League of America.

Parks, C. A. (1998), Lesbian parenthood: A review of the literature. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68, 3: 376–389.

Patterson, C. J. (1994), Children of the lesbian baby boom: Behavioural adjustment, self-concepts, and sex-role identity. V: Greene, B., Herek, G. (ur.), *Contemporary Perspectives on Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research and Application*. Beverly Hills, CA: Sage (156–175).

Patterson, C. J. (2000), Family relationships of lesbians and gay men. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 4: 1052–1069.

Patterson, C. J., Chan, R. W. (1996), Gay fathers and their children. V: Cabaj, R. P., Stein, T. S. (ur.), *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington, DC: American Psychiatric Press, Inc. (371–393).

Perrin, E. C. (2002), Technical report: Co-parent adoption or second-parent adoption by same-sex parents. *Pediatrics*, 109, 2: 341–344.

Sobočan, A. M. (2011), Enostranske posvojitve v istospolnih družinah v praksi socialnega dela. *Socialno delo*. Let. 50, št. 6: str. 369–378.

Sobočan, A. M. (2012), "Vse to je novo za nas, zato se moramo učiti!" : istospolni starši in posvojitve v praksi socialnega dela. V: Zaviršek, D. Notranje in meddržavne posvojitve : od osebnih izkušenj do dobre prakse : razvijanje novih strokovnih kompetenc v socialnem varstvu, (Zbirka Socialno vključevanje in pravičnost). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, str. 141–158.

Stacey J., Biblarz, T. (2010), How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72, 1: 3–22.

Tasker, F. (1999), Children in lesbian-led families: A review. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 4, 2: 153–166.

Tasker, F., Golombok, S. (1997), *Growing up in a lesbian family: Effects on child development*. New York: The Guilford Press.

Vanfraussen, K., Ponjaert-Kristoffersen, I., Brewaeys, A. (2002), What does it mean for youngsters to grow up in a lesbian family created by means of donor insemination? *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 20, 4: 237–252.

Victor, S. B., Fish, M. C. (1995), Lesbian mothers and their children: A review for school psychologists. *School Psychology Review*, 24, 3: 456–479.

Wainrigh, J. L., Russel, S. T., Patterson, C. J. (2004), Psychosocial adjustment, school outcomes and romantic relationships of adolescents with same-sex parents. *Child development*, 75, 13: 1886–1898.

Zaviršek, D., Sobočan, A. M. (ur.) (2012), *Mavrične družine grejo v šolo : perspektive otrok, staršev in učiteljic*, (Zbirka Socialno vključevanje in pravičnost). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Ljubljana, 18.6.21

Doc.dr. Ana M. Sobočan
Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani
ana.sobocan@fsd.uni-lj.si

Zadeva: MNENJE GLEDE DOPUSTNOSTI PRESOJE GLEDE USTREZNOSTI ZA POSVOJITEV PRI OSEBAH, KI SO ISTOSPOLNO USMERJENE

Posvojitev je pravna ureditev, ki temelji na posebnem varstvu in skrbi za otroke. Postopek odločanja glede posvojitve se odvija na sodišču, je pa pri presoji temeljno delo Centrov za socialno delo, ki podajo ocene o primernosti prijaviteljev za posvojitev in skrbno preučijo koristi otroka. Temelječ na znanju in vrednotah socialnega dela v socialnodelovni praksi pri posvojitvi delujemo v smeri največjih koristi otrok in njihove pravice do zase najprimernejših staršev.

V korist otrok je, da se kot potencialni posvojitelji presojajo vse osebe, ki želijo posvojiti, da bi tako med vsemi lahko izbrali za otroka najprimernejše starše.

Spolna usmerjenost ne sme pomeniti ovire pri tej presoji, saj bi bilo to neustrezno z znanstvenega (raziskave s področja koristi otrok, njihovega zdravja, uspešnosti, psihosocialne prilagojenosti itd.), strokovnega (izhajanje iz koristi otroka, otroku iščemo najprimernejše starše, pri tem pa spolna usmerjenost staršev ne določa zmožnosti starševstva) in etičnih vidikov (vprašanja diskriminacije, izključevanja preprečujejo strokovno presojno in možnosti otrok, da dobijo zase najprimernejše starše).

Sodobna psihološka, sociološka, antropološka, psihiatrična in druga znanja o družini ne podpirajo razlikovanja med primernimi oblikami starševstva na podlagi spolne usmerjenosti staršev.

Znanstvene (zanesljive, rigorozne, preverjene) študije o tem, da življenjski poteki, dobrobit, koristi in razvoj otrok niso negativno povezani s spolno usmerjenostjo staršev, nastajajo že od

80. let prejšnjega stoletja v večini zahodnih držav (ZDA, Velika Britanija, Avstralija, Evropske države).

Raziskave neizpodbitno dokazujejo, da presoja starševstva na sme temeljiti na spolni usmerjenosti, zato so pozitivna mnenja o ustreznosti vključevanja in presoje kandidatov posvojiteljev tudi kadar se ti identificirajo kot LGBT osebe, sprejele številne nacionalne in mednarodne organizacije s področja psihologije, medicine, socialnega dela in podobno. Strokovne skupnosti, ki so vpletene v presojo dobrobiti otrok v zvezi z družinskim življenjem, rejništvo in posvojitvami, se strinjajo, da ni razlogov za izključevanje kandidatov iz posvojitve na podlagi spolne usmerjenosti.

Znanje o družini na podlagi raziskav v preteklih desetletjih namreč kaže, da so za otroke relevantni procesi v družini (npr. kakovost starševstva in navezanost), ki pomembno vplivajo na otrokov razvoj, ne pa struktura družine (npr. koliko staršev ima otrok, kakšnega spola so, kakšna je njihova spolna usmerjenost; Golombok 2010).

Številne študije so pokazale, da ni razlik med otroki, ki odrastejo v istospolnih družinah, in tistimi, ki odrastejo v različnospolnih, ne v otroštvu ne v mladosti in ne v odrasli dobi.

Nobenih empiričnih dokazov ni, da bi bile istospolno usmerjene osebe slabši oz. manj primerni starši kot heteroseksualna populacija (cf. Victor, Fish 1995, Patterson, Chan 1996, Brewaeys et al. 1997, Parks 1998, Tasker 1999, Patterson 2000, Stacey, Biblarz 2001, Perrin 2002, Anderssen et al. 2002).

Raziskave so med drugimi pozitivnimi ugotovitvami pokazale tudi:

- da so otroci iz istospolnih družin dobro prilagojeni v svojem osebem in socialnem razvoju in da niso prilagojeni slabše kot otroci iz heteroseksualnih družin (Patterson 1994, Tasker, Golombok 1997, Chan et al. 1998 a, Wainright et al. 2004, Tasker 2005),
- da ne doživljajo kriz ali stisk v duševnem zdravju nič pogosteje kot osebe, ki so odrasle v različnospolnih družinah (Golombok et al. 1997, Tasker, Golombok 1997),
- da ne doživljajo več vrstniškega nasilja kot drugi otroci (Vanfraussen et al. 2002, Tasker, Golobok 1997),
- da njihova spolna usmerjenost ni pogosteje homoseksualna kot pri populaciji, ki je odrasla v družinah različnospolnih partnerjev,
- da so njihove spolne vloge jasno definirane (Green et al. 1986, Gottman 1990, Tasker, Golombok 1997, Golombok 2000, Wainright et al. 2004, Goldberg, Garcia 2016).

Raziskava (Farr et al. 2010), ki je primerjala istospolne in različnospolne družine, v katerih so bili otroci posvojeni, je pokazala, da so ne glede na spolno usmerjenost staršev otroci najbolje odraščali v družinah, v katerih so starši npr. uporabljali učinkovite vzgojne tehnike in bili zadovoljni v svojem partnerskem odnosu.

V zadnjem desetletju število raziskav celo upada, saj se raziskovalkam in raziskovalcem, strokovnjakom in strokovnjakinjam v zahodnem svetu kot kaže zdi, da smo že zadovoljivo odgovorili na vprašanja glede dobrobiti otrok in starševanja LGBT oseb, in da obstaja zavedanje, da področje ne potrebuje več posebne pozornosti, saj je LGBT starševstvo že normalizirano. V zadnjih letih tako nastajajo študije predvsem v državah, ki so tradicionalno zavračale netradicionalne oblike družinskega življenja. Tudi v teh državah so spoznanja sorodna prej navedenim, geografsko in kulturno nam je s tega vidika najbližja država Italija, kjer so Baiocco in kolegi (2018) s primerjanjem 195 lezbičnih in gejevskih družin in 195 heteroseksualnih družin ugotovili, da ni razlik glede dobrobiti otrok (otroci iz gejevskih in lezbičnih družin so izkazovali celo manj psiholoških težav kot otroci iz heteroseksualnih

107
družin) in da je nujno, da politični odločevalci ne sklepajo o starševskih kompetencah ali primernosti na podlagi spolne usmerjenosti.

Glavni pomislek na področju družin z istospolnimi starši torej nikakor niso starševske kompetence in dobrobit otroka. O vplivu na dobrobit družine in otrok bi morda lahko razpravljali le v zvezi s potencialni učinki stigme. Stigma kot družbeni dejavnik pa ne more biti razlog za izključevanje skupin kandidatov posvojiteljev, saj bi na podlagi tovrstnega mišljenja lahko presojali o starševstvu v vseh družbenih skupinah (npr. ali so primerni starši tisti, ki so revni, tisti, ki so bogati, tisti, ki imajo zdravstvene težave, tisti, ki niso etnično slovenskega porekla, tisti, ki so rdečelasi itd.). Študije so pokazale, da je ravnanje s stigmo prisotno v številnih družinah, tako heteroseksualnih kot neheteroseksualnih staršev, pri slednjih pa starši temu posvečajo več pozornosti zaradi lastne izkušnje s homofobijo, zato otroke na stigmo običajno tudi boljše pripravijo (Vanfraussen et al. 2002, Tasker, Golobok 1997, Crouch et al 2014).

Izjemno obsežno število rigoroznih znanstvenih raziskav in poročil torej dokazuje, da ni razlik med starševanjem oseb, ki so istospolno usmerjene in tistih, ki so raznospolno usmerjene.

Te sklepe so sprejele in potrdile med drugimi tudi organizacije, kot so (navajam za ZDA, kjer v družinah istospolno usmerjenih staršev živi med 6 in 14 milijonov otrok):

- Ameriško psihološko združenje (American Psychological Association),
- Ameriško psihiatrično združenje (American Psychiatry Association),
- Ameriško pediatrično združenje (American Pediatric Association),
- Ameriška akademija pediatrije (American Academy of Pediatrics),
- Ameriška liga za blaginjo otrok (The Child Welfare League of America)
- Državna zveza socialnih delavcev in delavk (National Association of Social Workers) (Howard, Freundlich, 2008, Mallon, 2006, Brodzinsky, Pertman 2012).

Tudi IFSW (International Federation of Social Workers: Mednarodno združenje socialnih delavk in delavcev) je v resoluciji, sprejeti v Melbournu, Avstralija (2014) podprlo pravno priznanje intimnih razmerij, ki jih ustvarjajo lezbijke, geji, biseksualne in transeksualne osebe in predlagalo, **da morajo te osebe uživati enake pravice na področju partnerske zveze, rojevanja in vzgajanja otrok kot heteroseksualne osebe, ter da se morajo zakonodaje, v katerih LGBT osebe ne morejo biti rejniki ali posvojitelji otrokom, spremeniti, da bi tako otroci lahko uživali enake pravice kot njihovi vrstniki, ki jih želijo posvojiti ali vzeti v rejništvo heteroseksualni starši.**

Posledično iz vidika socialnega dela sodelovanje z istospolno usmerjeni partnerji kot rejniškimi ali posvojiteljskimi starši ni novost, namestitve otrok k istospolnim partnerjem pa rastejo že od osemdesetih let 20. stoletja (Brown and Cocker, 2008; Hicks, 2005a, 2007; Logan and Sellick, 2007, 2011; Ricketts and Achtenberg, 1989; Ross, Epstein, Anderson, Eady, 2009 v Cosis Brown, Sebba, Lukke 2015), še posebej v okviru rejništva (ZDA, Velika Britanija, Nemčija), z ureditvijo zakonodaj pa v zadnjih dveh desetletjih tudi na področju posvojitvev. Strokovno znanje na tem področju socialnega dela že razvijamo tudi v Sloveniji (Zaviršek, Sobočan 2012, Sobočan 2011, Sobočan 2012).

Poglavitni dejavnik zadrege pri sodelovanju z istospolnimi starši, kot kažejo raziskave, je predvsem pomanjkanje zanesljivih in realnih informacij o življenju v istospolnih partnerskih skupnostih in to, da spolna identiteta osebe kar na lepem postane odločilni dejavnik – edini vidik njene osebnosti (Hicks in McDermott, 1999). Ker je slednje strokovno neustrezno, je v ospredju razprav na področju posvojitvev in istospolnih partnerjev v zadnjih letih, kot ugotavljajo v Rees Centru za študije na področju posvojitvev in izobraževanja Univerze v

Oxfordu (Cosis Brown, Sebba, Luke 2015), predvsem vprašanje, kako zagotavljati dobro strokovno delo ter sodelovanje, podporo in znanje za vse vrste družin, ne glede na spolno usmerjenost staršev, ampak glede na potrebe otrok. Potrebno je namreč v središču presoje ohranjati vizijo najboljših koristi za otroke in njihovo pravico do zase najprimernejših staršev, katerih spolna usmerjenost pa ni, kot dokazano, relevantna za to presojo.

Doc. dr. Ana M. Sobočan

VIRI

Anderssen, N., Amlie, C., Ytteroy, E. A. (2002), Outcomes for children with lesbian or gay parents. A review of studies from 1978 to 2000. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 5: 335–351.

Brewaeys, A., Hall, E. V. van (1997), Lesbian motherhood: The impact on child development and family functioning. *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*, 18, 1: 1–16.

Baiocco R, Carone N, Ioverno S, Lingiardi V. (2018) Same-Sex and Different-Sex Parent Families in Italy: Is Parents' Sexual Orientation Associated with Child Health Outcomes and Parental Dimensions? *J Dev Behav Pediatr.*;39(7):555-563.

Brodzinsky, D. M., Pertman, D. (2012) *Adoption by Lesbians and Gay Men. A New Dimension in Family Diversity*. New York: Oxford University Press.

Chan, R. W., Raboy, B., Patterson, C. J. (1998 a), Psychosocial adjustment among children conceived via donor insemination by lesbian and heterosexual mothers. *Child development*, 69, 2: 443–457.

Cosis Brown, H., Sebba, J., Luke, N. (2015) *The recruitment, assessment, support and supervision of lesbian, gay, bisexual and transgender foster carers. An international literature review*. University of Oxford: Rees Centre for Research in Fostering and Education.

Farr, R. H., Forssell, S. L., Patterson, C. J. (2010), Parenting and child development in adoptive families: Does parental sexual orientation matter? *Applied Developmental Science*, 14, 3: 164–178.

Goldberg AE, Garcia RL (2016). Gender-typed behavior over time in children with lesbian, gay, and heterosexual parents. *J Fam Psychol*. 30(7):854-865.

Golombok, S. (2000), *Parenting: What really counts?* London, New York: Routledge.

Golombok, S., Tasker, F., Murray, C. (1997), Children raised in fatherless families from infancy: Family relationships and the socio emotional development of children of lesbian and single heterosexual mothers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 7: 783–791.

Gottman, J. (1990), *Children of gay and lesbian parents*. V: Bozett, F., Sussman, M. (ur.), *Homosexuality and Family Relations*. New York: Harrington Park (177–196).

Green, R., Mandel, J., Hotveld, M., Gray, J., Smith, L. (1986), Lesbian mothers and their children: A comparison with solo parent heterosexual mothers and their children. *Sexual Behaviours*, 15, 2: 167–184.

Hicks, S., McDermott, J. (ur.) (1999), *Lesbian and gay fostering and adoption: Extraordinary yet ordinary*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Howard, J., Freundlich, M. (2008) *Expanding resources for waiting children II: Eliminating legal and practice barriers to gay and lesbian adoption from foster care*. New York: Evan B. Donaldson Adoption Institute.

Mallon, G. (2006) *Lesbian and gay foster and adoptive parents: Recruiting, assessing and supporting an untapped resources for children and youth*. Washington, D.C.: Child Welfare League of America.

Parks, C. A. (1998), Lesbian parenthood: A review of the literature. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68, 3: 376–389.

Patterson, C. J. (1994), Children of the lesbian baby boom: Behavioural adjustment, self-concepts, and sex-role identity. V: Greene, B., Herek, G. (ur.), *Contemporary Perspectives on Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research and Application*. Beverly Hills, CA: Sage (156–175).

Patterson, C. J. (2000), Family relationships of lesbians and gay men. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 4: 1052–1069.

Patterson, C. J., Chan, R. W. (1996), *Gay fathers and their children*. V: Cabaj, R. P., Stein, T. S. (ur.), *Textbook of homosexuality and mental health*. Washington, DC: American Psychiatric Press, Inc. (371–393).

Perrin, E. C. (2002), Technical report: Co-parent adoption or second-parent adoption by same-sex parents. *Pediatrics*, 109, 2: 341–344.

Sobočan, A. M (2011). Enostranske posvojitve v istospolnih družinah v praksi socialnega dela. *Socialno delo*. Let. 50, št. 6: str. 369-378.

Sobočan, A. M. (2012). "Vse to je novo za nas, zato se moramo učiti!" : istospolni starši in posvojitve v praksi socialnega dela. V: Zaviršek, D. *Notranje in meddržavne posvojitve : od*

osebnih izkušenj do dobre prakse : razvijanje novih strokovnih kompetenc v socialnem varstvu, (Zbirka Socialno vključevanje in pravičnost). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, str. 141-158.

Stacey J., Biblarz, T. (2010), How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72, 1: 3–22.

Tasker, F. (1999), Children in lesbian-led families: A review. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 4, 2: 153–166.

Tasker, F., Golombok, S. (1997), *Growing up in a lesbian family: Effects on child development*. New York: The Guilford Press.

Tasker F. (2005) Lesbian mothers, gay fathers, and their children: a review. *J Dev Behav Pediatr*. 26(3):224-40.

Vanfraussen, K., Ponjaert-Kristoff ersen, I., Brewaeys, A. (2002), What does it mean for youngsters to grow up in a lesbian family created by means of donor insemination? *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 20, 4: 237–252.

Victor, S. B., Fish, M. C. (1995), Lesbian mothers and their children: A review for school psychologists. *School Psychology Review*, 24, 3: 456–479.

Wainrigh, J. L., Russel, S. T., Patterson, C. J. (2004), Psychosocial adjustment, school outcomes and romantic relationships of adolescents with same-sex parents. *Child development*, 75, 13: 1886–1898.

Zaviršek, D., Sobočan, A. M. (ur.) (2012). *Mavrične družine grejo v šolo : perspektive otrok, staršev in učiteljic*, (Zbirka Socialno vključevanje in pravičnost). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.